

Vallási néprajz I-II.

Öröm olyasmiről írni, amit örömmel olvastunk, mert olvasására már régen vártunk. 1986 nyár elején az ELTE Néprajzi Tanszékének és a debreceni Református Doktorok Kollégiuma Egyházi Néprajzi Szekciójának összefogása eredményeként két jól kézbe simuló könyvet tarthatunk a kezünkben. Címe szűkszavúan tényközlő. A felekezethez még nem köthető tág fogalmi kört szűkítik az alcímek: Református néphagyományok, illetve Protestáns egyházi források, kutatók, hagyományok. Az érdem a Vallási/Egyházi Néprajzi Szekciót vezető dr. Molnár Ambrus esperesé és a szerkesztőké: dr. Küllös Imoláé és dr. Dankó Imréé.

A Doktorok Kollégiuma Vallási/Egyházi Néprajzi Szekciója dr. Molnár Ambrus szerkesztésében és vezetésével 1980 nyara óta tevékenykedik. Évente kétszer tart találkozót, amelyen előre megszabott témaköröknek megfelelően általában három-négy napon át folynak a vitával egybekötött előadások. A kezdettől fogva érvényesülő okos ökümenikus szemléletnek köszönhetem, hogy jómagam katolikus létemre, megtisztelő felkérésre már az első évben tarthattam előadást s azóta is rendszeresen veszek részt a tavaszi berekfürdői összejövetelen és a nyári, debreceni plenáris gyűlésen. Az egyre izmosodó vállalkozás egyre kiemelkedőbb eredményeket könyvelhet el a lassan induló, de most annál gyorsabban erőre kapó református vallási néprajzi kutatásban.

E nehézkes indulásnak ismert okai vannak. Közöttük föltétlenül első helyen említendő az 1948 utáni ideológiai merevedés és bizalmatlanság, amely nem kedvezett a vallási néprajz művelésének, főleg nem a külső-önkéntes gyűjtők szakmai együttműködésének. Oka volt még a témakör gazdátlansága, a hivatalos egyház nem háttérrelte egyéni gyűjtőtevékenység szétszórtsága, az összefogó erő hiánya. Tudnunk kell, hogy jelen nekilendülés nem az első s valójában nemes hagyományai vannak. A hamincas évek legelején Újszászy Kálmán kezdeményezte és irányította sárospataki református vallási néprajzi mozgalom, mely az ún. Faluszeminárium keretében indult el és bontakozott ki, lelkipásztorok sorát jegyezte el

a néprajzzal és készítette őket kiemelkedő gyűjtő-feldolgozó munkára. Közülük többen nagyérdemű veterán tagjai az 1980-ban létrehozott Szekciónak. E Szekció most az Újszászy Kálmán meghatározta történeti szemlélet és hagyomány jegyében Molnár Ambrus elkötelezettségének köszönheti, hogy a szakkutatás egyik jelentős műhelyévé vált és egyre többen kívánnak bekapcsolódni, sokszor fehér foltfeladatok vállalásával is a közösségi munkába. Hogy ez mit eredményezhet, jól mutatja a Vallási néprajz két kötete – képmellékletekkel együtt 945 oldal. A kötetek jelentős részét az említett szekció-üléseken elhangzott előadások, vagy az azokból kiterebélyesedő tanulmányok adják. Már amelyek az immár sok ezer oldal kitévő anyagból bekerülhettek a kiadandók közé.

Hogy mi kerülhetett be, arról Küllös Imola utószavában számot ad, taglalva a válogatás szempontjait, amelyeket éppen a bőség zavara folytán érvényesíteni kellett. A teljességre törekvés jegyében élnie kellett a változatosság lehetőségével, ahogy ő írja: „A rendelkezésünkre álló írásokból úgy válogattunk, hogy a kötetek minél többféle forrás- és adattípust, minél változatosabb szokás- és gondolkodásformákat, a hagyományos néprajzi felfogástól elütő – de annak eredményeit gazdagító – megfigyelési szempontokat tükrözzenek, képviseljenek. Ezért is közöltünk pl. az evangélikus vallású magyarországi szlovákok, illetőleg a különböző egyházakhoz és felekezetekhez tartozó amerikai magyarok egyházi néprajzát érintő dolgozatokat.”

Küllös Imola is utal arra a tényre, hogy a megjelent dolgozatok nem kizárólag a vallási néprajz területéről hoznak értékes információkat. A szerkesztők – szükség szerint – közölnek olyan tanulmányokat is, amelyek inkább az egyház- és gyülekezettörténeti kategóriába sorolhatók.

A köteteket tanulmányozva az ember bizonyos egyenlenséget észlel az egyes tanulmányok szintje között. Ezt a gondos szerkesztés sem tudja és nem is akarja kiiktatni. A téma és nem a szerző a meghatározó ez összegezésben. Itt nem eleve profi tudósok írásaiból állították össze a gyűjteményt, hanem elsősorban a vallási néprajz egyes jelenségeit, sokszor hosszú évtizedeken át megfigyelő-rögzítő lelkes gyűjtőikből. Eredményeikhez a néppel való együttélés során jutottak s így teljes hitelességgel számolhattak be egy eddig kevésbé ismert vagy kevésbé föltárt, de igen jelentős hagyományvilág összetevőiről. Mindez éppen

úgy a magyar népi élet tartozéka, mint ezen élet világi formáinak bármelyike. Voigt Vilmos professor szép szavakkal tesz tanúbizonyságot bevezetőjében e hagyományvilág megteremtőjéről és őrzőjéről, a magyar népről: „Kötetünk elkészültekor természetesen a legbüszkébbek a magyar népre vagyunk, amely a maga egyházi és vallásos életében is megtalálta a módját a hagyomány-életvitelét, ideajait, normáit megőrizhessé, az egyetemes magyar művelődéstörténet példátlan értékeit mentve meg ezáltal.” (Ajánlás I. kötet. 8. old.) A Vallási néprajz I-II. iránti külfországból is megnyilvánuló érdeklődés bizonyítja, hogy milyen szüksége volt erre a kiadványra mind az érintett szakudományoknak, mind pedig a magyar nép jobb megismerésére törekvő olvasóknak. Értesülésünk szerint már készül a Vallási néprajz III. és IV. kötete is. Az első két kötet kapható: dr. Molnár Ambrus esperes, 4200 Hajdúszoboszló, Bocskai u. 9.

S most néhány gondolat kívánkozik ide.

Miközben e sorokat írom, bizony csak elfog a jó értelemben vett irigység és szomorúság is, hogy nekünk katolikusoknak a vallási néprajz területén nem sikerült ez ideig ilyen szervezettségbe tömöríteni a lelkészkedő papságot és a külső segítő erőket.

A '70-es évek végén és a '80-as évek elején Lékai László bíboros úrral elkezdtük a vallási néphagyománykutatás lehetséges közreműködőinek összefogását. Szándékunk volt egy katolikus néprajzi szekció megszervezése. Indulásként Bíboros úr pályázatokat hirdetett meg katolikus iskolák és főiskolák tagjai számára. Nem is eredménytelenül. A pályaműveket elbíráltuk és ünnepi keretek között díjaztuk. Sajnos törekvésünk összefogottságát egy katolikus Molnár Ambrus hiányában nem sikerült úgy biztosítani, mint ahogy ez sikerült a református vallási néprajzi munkaközösségnek. Jóllehet még gyökértelennek sem mondhatta magát az egyház ilyen vonatkozásban. Amiként Sárospatakon az Újszászy Kálmán életre hívta Faluszeminárium egykori résztvevői megfelelő indíttatást kaptak a papi szolgálathoz nagymértékben köthető néprajzi munkára, úgy nyerték el ugyanezt az 1947 nyarán a Máriabesnyőn megszülető néprajzi kör szeminarista tagjai. 1948. március 1-én a Magyar Egyházirodalmi Iskola szakosztályaként már megalapították az ún. Magyar Növendékpap-ság Néprajzi Munkaközösségét Marcell Mihály rektor támogatásával és Radó Polikárp professzor irányításával. A szakosztály vezetője az egész életén a néprajz szerelmeseként

dolgozó dr. Juhász Péter plébános volt. Igazi „vallási népszokás- és néphagyománygyűjtő”, aki Lékai bíboros úr támogatásával boldogan ment ki Rómába, hogy ilyen jellegű vizsgalódásokat is végezzen. Elutazása előtt még járt nálam, hosszasan hasznosan elbeszélgettünk. Nem sokkal utána hallottam, hogy odakint hirtelen meghalt.

A Fényes Szelek nemzedékének lendületével dolgozó kispapok szorgosságára összesen hét évet szánhattott az ötvenes évek légköre. Működésükről, beleértve gazdag témaválasztásukat is, Tomisa Ilona számolt be a Vigília 1982: 12, és 1983: 12 számában. Az utóbbiban Radó Polikárp vallási néprajzi alapvetéseit tette közzé; sajnálatos véletlen folytán nélkül jelent meg. Ez alapvetés mestermű a maga nemében és kitékint kellene tanítani nemcsak a papi szemináriumokban, hanem a néprajzi tanszéken is.

Tomisa Ilona célja, hogy ennek az ígéretesnek induló nagy mozgalomnak immár történeti adatait földerítse, részint a még élő résztvevő lelkészek, részint meg az elérhető írásos dokumentumok segítségével. Erről majd ő fog külön szólni, mi most csak előljáróban annyit kérünk, hogy ha bárki akkori szeminaristaként, netán e Munkaközösség aktív tagjaként idevonatkozó részleteket tud, dolgozatokat őriz, kérjük, jelezze azt a szerkesztőségnek. Ma már sokszor pótolhatatlan szellemi értékek mentéséről van szó. Ha ilyesféle emlékek előkerülnének, lehetőségünk lenne megjelentetésükre is. Ha késve, de tegyük, amit tenni kell, földéizve ezzel is Radó Polikárp és néprajzos fiai törekvését, eredményeit, mint ahogy teszik a magukét az Újszászy-iskola kibocsátotta református lelkészek és nyomukban evangélikus testvéreik.

Jól tudom, hogy nem könnyű feladatra buzdítom lelkészkedő papságunkat. Nagyon sok a munkájuk, több falut látnak el szolgálatuk során. Mégis azt hiszem, hogy akár szószékről is elhangzó gyűjtési készleteseikkel-kéréseikkel össze lehetne még szedni olyan vallási néprajzi mozzanatok, amelyek bővíthetnék szakrális hagyományaink ismeretkörét. Ebben fontos segítséget nyerhetnének – tapasztalatom szerint – a most kialakuló s egyre bővülő kántori hálózattal. A népszerű fiatal kántorok/kántornők bizonyára átvállalhatnák – éppen zenei ismereteik folytán – e mentő-gyűjtő munka jó részét, nagy hasznot hajtván ezzel az Úrnak és szolgálóinak, a néprajztudományok és művelőinek egyaránt.

Erdélyi Zsuzsanna